

Digitaalinen humanismi ja historiatieteet

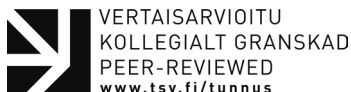
Digitaalinen humanismi ja historiatieteet

Toimittanut
Kimmo Elo

Turun Historiallinen Yhdistys
Turku 2016

Historia mirabilis 12

Turun Historiallisen Yhdistyksen vertaisarvioitu julkaisusarja

ISBN 978-952-7045-05-3

ISSN 1795-0759

Toimittaja: Kimmo Elo

Ulkoasu ja taitto: Maria Vasenkari

Kannen kuva: Jussi Jääskeläinen / www.kobaia-design.com

Kannen toteutus: Pekka Tolonen

Turun Historiallisen Yhdistyksen julkaisutoimikunta:

Louis Clerc (pj.)

Pertti Grönholm

Harri Kiiskinen

Virpi Kivioja

Olli Kleemola

Ville Laamanen (pj.)

Heli Rantala

Kirsi Salonen

Suvianna Seppälä

Johanna Skurnik

Turun Historiallinen Yhdistys

<http://thy.fi> • info@thy.fi

Painosalama Oy

Turku 2016

Sisällys

Esipuhe ja kiitokset 7

Kimmo Elo

DIGITAALISEN HISTORiantutkimuksen kenttää Louhimassa 11

I Digitaalisen historiantutkimuksen rajat ja mahdollisuudet

Katja Fält

Tutkijoiden digitaaliset tutkimusaineistot ja datan

avoin jakaminen digitaalisen humanismin kontekstissa 39

Frédéric Clavert

Historiantutkimus digitaalisella aikakaudella

Kaksi blogikirjoitusta Frédéric Clavertin blogista

L'Histoire contemporaine à l'ère numérique 76

Jaakko Suominen ja Anna Sivula

Digisynntyisten ilmiöiden historiantutkimus 96

Marten Düring

Agenttiperustaisen mallintamisen käyttömahdollisuudet

historiantutkimuksessa 131

II Digitaaliset tutkimusmenetelmät historiantutkimuksessa

Kimmo Elo ja Olli Kleemola

SA-KUVA-ARKISTOA LOUHIMASSA

Digitaaliset tutkimusmenetelmät valokuvatutkimuksen tukena 151

Antti Härkönen

GEOSPATIAALINEN ANALYYSI HISTORiantutkimuksessa

Esimerkkinä Käkisalmen pohjoisen läänin lautamiehet 191

Lauri Viinikkala

YHDISTETTY TODELLISUUS JA MENNEISYYDEN ESITTÄMINEN

Historiallisen tiedon ja narratiivin suhde

Louhisaaren tarinat -sovelluksessa 229

Kirjoittajat 257

Esipuhe ja kiitokset

Digitaalinen humanismi ja historiatieteet on historian- ja kulttuurintutkijoiden sekä yhteiskuntatieteilijöiden kontribuutio keskusteluihin, joita käydään ihmistieteiden piirissä digitalisaatiokehityksen ympärillä. Teoksessa paitsi pohditaan digitalisaatiota yhteiskunnallisena ja akateemisena ilmiönä, myös esitellään poikki- ja monitieteellisiä lähestymistapoja, joissa tietojenkäsittelytieteiden menetelmät yhdistyvät ihmistieteille ominaisiin kysymyksenasetteluihin.

Digitalisaatio on yksi aikamme suurista trendeistä, jonka vaikutukset ulottuvat yhteiskunnan kaikille osa-alueille. Kuten kaikkiin suuriin yhteiskunnallisen kehityksen murroskohtiin, myös digitalisaatioon liittyy voimakas jännite suhteessa nykyrakenteisiin. Vaikka merkkejä digitalisaation aiheuttamista muutoksista voidaan jo nyt nähdä esimerkiksi arkipäivän toimien ja etenkin ihmisten välisen vuorovaikutuksen sähköistymisenä, digitalisaatio *ilmiönä* tulee lähivuosina ja vuosikymmeninä tarjoamaan tutkijoille samankaltaisen empiirisen tutkimuskohteen kuin esimerkiksi 1900-luvun aikana koettu siirtyminen jälkiteolliseen yhteiskuntaan tai 1900- ja 2000-lukujen maailmantalouden kriisit. Tämän ilmiön tarkastelemisessa akateeminen tutkimus voi jatkossakin tukeutua vakiintuneisiin menetelmiin, teorioihin ja selitysmalleihin, joiden avulla digitalisaatio on mahdollista liittää osaksi ihmiskunnan kehityksen pitkää kaarta.

Yksi keskeisistä muutoksista kytkeytyy tutkimusaineistoihin. Monet yhteiskunta- ja luonnontieteet ovat jo vuosikymmeniä operoineet erilaisten, pääsääntöisesti numeeristen tilastoaineistojen kanssa, joiden analysoinnissa on tukeuduttu tietokonepohjaisiin, määrällisiin tutkimusmenetelmiin. Monilla ihmistieteiden osa-alueilla tutkimusaineistot ovat edelleen pääsääntöisesti tekstejä tai kuvia, joiden tutkimus on ollut pää-

osin laadullisiin menetelmiin ja lähiluentaan perustuvaa. Digitalisaation edetessä yhä suurempi osa paperilähteistä digitoidaan, minkä seurauksena tutkijoiden on entistä helpompaa saada käyttöönsä erilaisia aineistoja. Tämän rinnalla muodostuu jatkuvasti syntyjään digitaalisia aineistoja, jotka ovat suoraan yhteydessä digitaalisuuteen ilmiönä.

Vaikka digitaalisuutta ja digitaalisia aineistoja voidaan tutkia myös perinteisin menetelmin, vasta digitaalisten aineistojen analysointiin kehitettyjen menetelmien soveltaminen luo pohjan aineistojen laajalle ja monipuoliselle hyödyntämiselle. Tietokone on tehokkuudessaan ylivoimainen, kun kyse on suurten tutkimusaineistojen analysoinnista. Tässä yhteydessä haluan korostaa erityisesti eksploratiivisen tutkimussuuntauksen mahdollisuuksia ihmistieteille. Tietokoneavusteiset aineistojen louhintaj- ja analysointimenetelmät tarjoavat mahdollisuuden tutkia myös vanhoja aineistoja sellaisista näkökulmista, joiden soveltaminen ei aiemmin ole ollut mahdollista. Tietokoneavusteiset menetelmät voivat myös auttaa havainnoimaan aiemmin piiloon jääneitä yhteyksiä, trendejä tai muita historiallisesti kiinnostavia piirteitä. Digitaalisten ihmistieteiden vankimmat kannattajat puhuvatkin uudesta tieteellisestä vallankumouksesta, joka tulisi mullistamaan ei vain tieteellisen tutkimustyön vaan laajemmin koko käsityksemme tiedosta – ja siten vaikuttamaan maailmankuvaamme.

Kaikki tämä muuttaa humanistisille tieteille ominaisen tutkimusprosessin rakenteita ja logiikkaa. Digitaaliin tutkimusmenetelmiin suuntautuva ihmistieteilijä ei enää voi rakentaa uraansa tutkijakammi- on yksinäisyydessä. Tutkimuksesta tulee yhä enemmän joukkuepe- liä, jossa tutkimusryhmät muodostuvat tutkittavan ilmiön ja tutkimusmenetelmien asiantuntijoista. Usein unohtuu, että tietokone ja tietokone- pohjaiset tutkimusvälineet ovat juuri niitä – välineitä – joiden tuottamat tulokset täytyy tehdä ymmärrettäviksi tulkin- nan ja kontekstualisoinnin kautta. Rohkenen väittää, että tietokoneavusteisten tutkimusmenetelmien kehittyminen tulee korostamaan ja vahvistamaan ihmistieteilijöiden asemaa, koska vain heillä voidaan olettaa olevan riittävä tietämys kulloinkin tutkittavasta ilmiöstä. Digitaaliset ihmistieteet tuleekin nähdä ensisijaisesti aputieteenä, jonka kautta saamme olemassa oleviin aineis- toihin uuden näkökulman.

Nyt kädessäsi oleva kirja on monialaisen, digitaalisesta tutkimuksesta kiinnostuneen tutkijayhteistyön voimannäyte, jonka jäseniä yhdistää kiinnostus digitaalisten menetelmien soveltamiseen ihmistieteille ominaisten kysymyksenasettelujen ja ilmiöiden tutkimisessa. Turun yliopiston Digin-verkostoa kiitän paitsi innovatiivisesta ja kannustavasta asenteesta digitaalisuuteen ja digitaaliseen vuorovaikutukseen ilmiönä, myös urauurtavasta työstä digitaalisten ihmistieteiden menetelmäopetuksen kehittämiseksi. Kiitän myös kansainvälistä *Historical Network Research* -verkostoa sen tuesta suomalaisen digitaalisten ihmistieteiden kehittämiseksi. Turun yliopiston ja Åbo Akademin piirissä minulla on ollut ilo saada olla vuorovaikutuksessa digitaalisesta tutkimuksesta aidosti kiinnostuneiden ihmisten kanssa. Haluankin kiittää erityisesti Marjut Johanssonia, Tiina Lintusta, Louis Clerciä, Johan Liliusta ja Annamari Soinia tuestanne ja niistä monista keskusteluista, joita tämä teos osaltaan heijastelee. Kiitän myös työtovereitani Turun yliopiston filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitoksella sekä Åbo Akademin saksan kielen oppiaineessa saamastani tuesta ja kannustuksesta.

Kirjaan kirjoittaneiden kollegoiden ohella haluan lausua kiitokseni eri artikkelien anonyymeille vertaisarvioitsijoille, joiden arvokkaat kommentit, huomiot ja korjausehdotukset olivat ensiarvoisen tärkeitä artikkelien edelleen kehittämiseksi. Kiitän myös Turun Historiallista Yhdistystä ja sen julkaisutoimikuntaa, joka ohjasi julkaisuprosessia ja kommentoi teoksen käsikirjoitusta. Erityisen lämpimästi haluan kiittää julkaisutoimikunnan puheenjohtajaa Ville Laamasta, jonka apu projektin loppuunsaattamisessa oli korvaamaton. Kiitokseni esitän myös Turun historiallisen yhdistyksen harjoittelijana toimineelle Karri Kilpiselle avusta julkaisuprosessin eri vaiheissa. Suuri ja lämmin kiitos kuuluu teoksen taittotyöstä vastanneelle Maria Vasenkarille, jonka vankasta ammattitaidosta kertoo vaativia graafisia visualisointeja sisältäneen teoksen korkealaatuinen taittotyö. Jussi Jääskeläiselle ja Pekka Toloselle lausun kiitokseni teoksen ytimen visuaalisesti tavoittavan kannen suunnittelusta.

Turussa syyskuussa 2016

Kimmo Elo